

Oksana PRYSIAZHNIUK,

orcid.org/0000-0001-7357-5516

Kandydat nauk filologicznych, Docent,

Docent w Katedrze Języków Obcych Wydziałów Humanistycznych

Odeski Uniwersytet Narodowy im. Ilji Miecznikowa

(Odesa, Ukraina) prysokyar@ukr.net

Kostiantyn PRYSIAZHNIUK,

orcid.org/0000-0002-1757-7709

Starszy wykładowca w Katedrze Farmacji

Instytut Technologii Chemicznej i Farmacji, Uniwersytet Narodowy „Odeska politechnika”

(Odesa, Ukraina) k.o.prysiashniuk@opu.ua

СПОЉЕЧНО-КУЛТУРОВА АСПЕКТ ЗМІЕННОЌІ ЯЗЫКОВАЌ

We współczesnym świecie, z jego rosnącymi tendencjami do integracji i dialogu, coraz większego znaczenia nabiera kwestia pełnego wzajemnego zrozumienia ludzi o odmiennej w formie i treści kulturze myślenia, wartości i zachowań.

To opracowanie odpowiada ogólnemu nurtowi językoznawstwa nowożytnego – przejściu od językoznawstwa „wewnętrznego”, „immanentnego”, strukturalnego, do językoznawstwa „zewnętrznego”, antropologicznego, rozważającego zjawiska języka w ścisłym związku z osobą, jej myśleniem, działalnością duchową i praktyczną. Z biegiem czasu językoznawstwo znacznie rozszerzyło przedmiot swoich badań, wzbogaciło się o nowe informacje o czynnikach zmienności społecznej i terytorialnej języka oraz zaczęło aktywnie wykorzystywać dane z nauk pokrewnych – kulturoznawstwa, psycholingwistyki, filozofii, antropologii, etnopsychologii, socjologii itp. Będąc formacją wielowymiarową, język organicznie wchodzi w najogólniejsze zjawiska bytu. Jako najważniejszy środek komunikacji, język jest uważany za składnik aktywności komunikacyjnej; jako najważniejszy sposób transformacji świata, wsparcia informacyjnego i regulacji międzyludzkiej, analizuje się język jako środek oddziaływania, nakłaniają ludzi do określonych działań, do ustalania relacji społecznych; jako najważniejsze repozytorium zbiorowego doświadczenia, język jest integralną częścią kultury. Język jako zjawisko społeczno-kulturowe odzwierciedla masę myślących; reaguje na wszelkie zmiany i innowacje zachodzące w społeczeństwie. Społeczeństwo ludzkie szybko zmierza w kierunku unifikacji systemów ekonomicznych i politycznych. Ale przy oczywistej chęci narodów do syntezy wszystkich osiągnięć w dziedzinie zarządzania państwem i gospodarką, nie mniej oczywista wydaje się tendencja do zachowania specyfiki narodowej, przede wszystkim do zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej. Można mówić o występowaniu tendencji odśrodkowej i dośrodkowej jako czynników determinujących odzwierciedlają te ostatnie dziesięciolecia rozwoju narodów, a co za tym idzie rozwój języka. Pomimo procesów globalizacji, które przyczyniają się do unifikacji opcji językowych, świat przeżywa obecnie umocnienie pozycji dialektów terytorialnych i społecznych. Tematem tej pracy są terytorialne warianty języka angielskiego. O aktualności prezentowanego artykułu decyduje pilna potrzeba zrozumienia zmienności społecznej i terytorialnej w aspekcie socjolingwistycznym, pragmapoznawczym i językowo-kulturowym.

***Słowa kluczowe:** dialekt, wariacja, prozodia, tempo, częstotliwość tonu podstawowego, czytanie, spontaniczny monolog, dialekty terytorialne i społeczne.*

Оксана ПРИСЯЖНЮК,

orcid.org/0000-0001-7357-5516

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

(Одеса, Україна) prysokyar@ukr.net

Костянтин ПРИСЯЖНЮК,

orcid.org/0000-0002-1757-7709

старший викладач кафедри фармації

Інституту хімічних технологій та фармації Національного університету «Одеська політехніка»

(Одеса, Україна) k.o.prysiashniuk@op.edu.ua

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ВАРІАТИВНОСТІ МОВИ

У сучасному світі, з його наростаючими тенденціями до інтеграції та діалогу, все більшої значущості набуває питання про повноцінне взаєморозуміння людей, які мають різну за формою та змістом культуру мислення, цінності та поведінку. Ця робота відповідає загальній тенденції сучасної лінгвістики – переходу від лінгвістики «вну-

трішньої», «іманентної», структурної, до лінгвістики «зовнішньої», антропологічної, що розглядає явища мови у тісному зв'язку з людиною, її мисленням, духовно-практичною діяльністю. В даний час лінгвістика значно розширила предмет свого дослідження, вона збагатилася новою інформацією про фактори соціальної та територіальної варіативності мови, стала активно використовувати дані суміжних наук – культурології, психолінгвістики, філософії, антропології, етнопсихології, соціології та ін. Будучи багатовимірним створінням, мова органічно входить у найбільш загальні феномени буття. Як найважливіший засіб спілкування, мова розглядається як компонент комунікативної діяльності; як найважливіший спосіб перетворення світу, інформаційного забезпечення та міжособистісного регулювання мова аналізується як засіб впливу, спонування людей до тих чи інших дій, до фіксації соціальних відносин; як найважливіше сховище колективного досвіду мова є складовою культури. Мова як соціально-культурне явище, що відбиває масове мислення; він реагує на всі зміни та нововведення, що відбуваються в соціумі. Людське суспільство стрімко рухається до об'єднання економічних та політичних систем. Але при очевидному прагненні народів синтезувати всі досягнення в галузі управління державою та економікою, не менш очевидною видається тенденція до збереження національної специфіки, насамперед, до збереження та розвитку культурної самобутності. Ми можемо говорити про наявність відцентрових та доцентрових тенденцій як факторів, що визначають останні десятиліття розвиток націй, а як наслідок, та розвиток мови. Незважаючи на процеси глобалізації, що сприяють уніфікації мовних варіантів, нині у світі спостерігається посилення позицій територіальних та соціальних діалектів. У фокусі уваги цієї роботи знаходяться територіальні варіанти англійської. Актуальність представленої статті визначається загальною потребою осмислення соціальної та територіальної варіативності у соціолінгвістичному, прагмакогнітивному та лінгвокультурологічному аспектах.

Ключові слова: діалект, варіація, просодія, темп, частота основного тону, читання, спонтанний монолог, територіальні та соціальні діалекти.

Oksana PRYSIAZHNIUK,

orcid.org/0000-0001-7357-5516

Candidate of Philology, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Foreign Languages for the Humanities

Ilya Mechnikov Odessa National University

(Odesa, Ukraine) prysokyar@ukr.net

Kostiantyn PRYSIAZHNIUK,

orcid.org/0000-0002-1757-7709

Senior Lecturer at the Department of Pharmacy

Institute of Chemical Technology and Pharmacy of Odessa Polytechnic National University

(Odesa, Ukraine) k.o.prysiashniuk@op.edu.ua

SOCIOCULTURAL ASPECT OF LANGUAGE VARIABILITY

In the modern world, with its growing tendencies towards integration and dialogue, the issue of full mutual understanding of people with a culture of thinking, values and behavior that is different in form and content, is becoming increasingly important. This work corresponds to the general trend of modern linguistics – the transition from linguistics "internal", "immanent", structural, to linguistics "external", anthropological, considering the phenomena of language in close connection with a person, his thinking, spiritual and practical activity. At present, linguistics has significantly expanded the subject of its research; it has been enriched with new information about the factors of social and territorial variability of language, and has begun to actively use data from related sciences – cultural studies, psycholinguistics, philosophy, anthropology, ethnopsychology, sociology, etc. Being a multidimensional formation, language organically enters into the most general phenomena of being. As the most important means of communication, language is considered as a component of communicative activity; as the most important way transformation of the world, information support and interpersonal regulation, language is analyzed as a means of influence, inducing people to certain actions, to fixing social relations; as the most important repository of collective experience, language is an integral part of culture. Language as a socio-cultural phenomenon reflects the mass thinking; it reacts to all changes and innovations taking place in society. Human society is rapidly moving towards the unification of economic and political systems. But with the obvious desire of peoples to synthesize all the achievements in the field of state and economic management, the tendency to preserve national specifics, first of all, to preserve and develop cultural identity, seems no less obvious. We can talk about the presence of centrifugal and centripetal tendencies as factors determining the last decades, the development of nations, and as a result, the development of the language. Despite the processes of globalization, which contribute to the unification of language options, the world is currently experiencing a strengthening of the position of territorial and social dialects. The focus of this work is territorial varieties of English. The relevance of the presented article is determined by the urgent need to comprehend social and territorial variability in the sociolinguistic, pragma cognitive and linguacultural aspects.

Key words: dialect, variation, prosody, tempo, pitch frequency, reading, spontaneous monologue, territorial and social dialects.

Sformułowanie problemu. W tym badaniu skupiono się na regionalnej zmienności języka angielskiego. Jej badanie ma szczególne znaczenie ze względu na globalne rozprzestrzenianie się języka angielskiego we współczesnym świecie, co powoduje z jednej strony unifikację, a z drugiej zróżnicowanie poszczególnych dialektów w jego składzie.

Jednak do tej pory regionalne zróżnicowanie języka angielskiego nie zostało odpowiednio odzwierciedlone ani w działalności badawczej, ani w praktyce dydaktycznej. Najwięcej prac naukowych poświęconych temu zagadnieniu poświęcono opisowi i analizie normy wymowy RP (Received Pronunciation), natomiast mało uwagi poświęcono dialektom terytorialnym. W placówkach edukacyjnych – zarówno na Ukrainie, jak i w całej Europie – język angielski jako język obcy jest nauczany głównie w oparciu o normę wymowy RP; korzystanie z innych opcji nie jest zalecane. Tymczasem znajomość specyfiki poszczególnych dialektów nie tylko poszerza językowy światopogląd ucznia i pomaga mu docenić całe bogactwo i różnorodność języka angielskiego, ale także ułatwia komunikację z mieszkańcami Wielkiej Brytanii, mówiącymi jednym lub drugim dialektem. Obecnie rośnie intensywność kontaktów międzynarodowych w kontekście globalizacji i rozszerzania się powiązań gospodarczych, politycznych, handlowych i kulturalnych między Ukrainą, Wielką Brytanią i innymi krajami anglojęzycznymi.

Analiza badań. Terytorium Wysp Brytyjskich charakteryzuje się wyjątkową sytuacją językową, która umożliwia badanie regionalnej zmienności języka angielskiego, przyciągającej uwagę badaczy zarówno krajowych, jak i zagranicznych. W ostatnim czasie rośnie zainteresowanie badaniem zmienności terytorialnej i społecznej. Różne aspekty terytorialnej zmienności języka angielskiego Wielkiej Brytanii badali tacy językoznawcy, jak M.M. Guhman, M.M. Makovsky, D.A. Shahbagova, O.I. Brodowycz, G.L. Brook, A. Gimson, M. Wakelin, J. Wales, P. Trudgill, D. Freeborn i inni (Бродович, 1988; Григораш, 2014: 402; Гухман, 1972; Маковський, 1982; Brook, 1983: 56; Gimson, 1989: 67; Trudgill, 2016; Wakelin, 1972: 98).

W pracach takich naukowców jak O.S. Achmanowa, V.G. Hak, H.M. Vyshnevska, T.V. Moshnina, A.D. Travkina, D. Abercrombie, Z. Quirk (Гак, 2000: 54; Травкина, 1986; Abercrombie, 1977: 21; Quirk, 1969: 149) w takim czy innym stopniu rozważano kwestie standardu wymowy angielskiej RP. W latach 90, pojawiły się publikacje na temat demokracji RP.

W ostatnich latach socjolingwistyczne podejście do badania wariantów wymowy nabiera coraz większego znaczenia. Monografie V.D. Bondaletova,

A.D. Schweitzera, T.I. Szewczenko, N.B. Mieczkowskiej, P. Trudgilla, J. Hani, J. Crawforda są poświęcone temu zagadnieniu (Бондалетов, 1987; Мечковская, 1996: 20; Trudgill, 2011, 2016; Шевченко, 2015; Швейцер, 2012).

Jeśli chodzi o systematyczne badanie zmienności intonacji, większość socjolingwistów i dialektologów odmawia tego zadania, powołując się na trudność rozróżnienia dyskretnych jednostek w intonacji, a tym samym typologiczne uogólnienia w tej dziedzinie.

Dane dostępne w literaturze specjalistycznej wskazują, że zmienność regionalna intonacji rzeczywiście współistnieje ze zmiennością społeczną i indywidualną. Należy zauważyć, że studia nad poszczególnymi dialektami Wielkiej Brytanii znajdują odzwierciedlenie tylko w nielicznych pracach. Odrębne obserwacje melodii szkockiej i irlandzkiej są charakterystyczne dla klasycznej twórczości D. Jonesa. Analiza społeczno-terytorialnych cech intonacji mieszkańców Liverpoolu (Knowles, 1978: 80) i Edynburga (Brown, Currie, 1980: 56), Szkocji (Catford, 1980: 67; Скуланова, Шевченко, 1999), północnej Anglii, Walii (Russ, 1984: 11; Wells, 1982; Williams, 1986: 43) i Irlandii (Jarman, Cruttenden, 1976: 5; Harris, 1984), Yorkshire (Григораш, 2018: 30; Kellett, 1992) itp.

Jednocześnie zakres i poziom badań nad tym problemem nie koreluje z jego aktualnością i praktycznym znaczeniem. Przede wszystkim brakuje prac metodologicznych i uogólniających, które zawierałyby kompleksową i wszechstronną analizę specyfiki poszczególnych dialektów Wielkiej Brytanii. Wiele pytań dotyczących prozodycznej zmienności języka angielskiego pozostaje nierozwiązane.

W związku z powyższym o aktualności niniejszej pracy decyduje fakt, że po raz pierwszy przeprowadzono kompleksowe badanie zmienności terytorialnej i społeczno-kulturowej prozodii mowy angielskiej na Wyspach Brytyjskich oraz zestaw cech diagnostycznych, przynależność jednostki do określonego terytorium lub społeczeństwa została określona na podstawie charakterystycznych cech prozodycznej konstrukcji mowy.

Przedmiotem badań są nagrane audioteksty anglojęzycznych wypowiedzi monologicznych, spontanicznych i preparowanych, nagrane w swobodnej atmosferze i w warunkach studyjnych.

Przedmiotem badań są składowe melodyczne, temporalne i dynamiczne intonacje mowy dźwiękowej sześciu głównych regionów Wielkiej Brytanii (południowa i północna Anglia, Midland, Walia, Szkocja, Irlandia) oraz ich akustyczne korelaty (częstotliwość tonu podstawowego (CTP), intensywność i czas trwania).

Cel artykułu. Celem pracy jest zbadanie zmienności regionalnie zróżnicowanych cech intonacyjnych sześciu brytyjskich typów wymowy z uwzględnieniem ogólnej terytorialnej i regionalnej sytuacji językowej w ich ujęciu historycznym, a także ustalenie zestawu diagnostycznych cech intonacyjnych każdego regionu. Osiągnięcie wyznaczonego celu polega na rozwiązaniu następujących zadań:

- ujawnienie teoretyczno-metodologicznych, pojęciowych, socjolingwistycznych i historycznych podstaw badań nad regionalną zmiennością języka angielskiego w Wielkiej Brytanii;

- wyodrębnić główne cechy prozodyczne badanych regionalnych typów wymowy na podstawie analizy cech melodycznych, dynamicznych i czasowych mowy;

- zapoznać się z charakterem regionalnej zmienności radiofonii i telewizji brytyjskiej w zależności od wpływu czynników otoczenia społecznego (historycznych, geograficznych i stratyfikacyjnych);

- określić typologiczną i specyficzną charakterystykę melodii, dynamiki i tempa wymowy z uwzględnieniem kontekstu społeczno-historycznego;

- scharakteryzować mechanizm przyczynowo-skutkowy zmian intonacyjnych kształtujących się pod wpływem czynników terytorialnych i społecznych.

Głównym materiałem badań były próbki standardowego czytania tekstu i spontanicznej wypowiedzi monologowej w 70 realizacjach spikerów z sześciu obszarów gwarowych Wielkiej Brytanii, kobiet i mężczyzn ze wszystkich głównych grup wiekowych, przedstawiciele warstw wyższej średniej, średniej średniej i niższej średniej społeczności.

Materiałem eksperymentalnym są nagrania dokonane w swobodnej atmosferze przez nauczycieli i studentów ONU podczas treningu językowego w Wielkiej Brytanii oraz próbki mowy gwarowej nagrane przez brytyjskich językoznawców A. Hughesa i P. Trudgilla i przedstawione w formie dodatku audio do ich książki „Angielskie akcenty i dialekty”; wykorzystano również zapisy osób posługujących się dialektami, zarejestrowane przez J. Walesa i podane w ilustracjach do „Akcenty języka angielskiego”, oraz zapisy siedmiu dialektów sporządzone w Laboratorium fonetycznym Uniwersytetu Oksfordzkiego.

Informatorzy czytają tekst wybrany specjalnie do badania zmienności terytorialnej wymowy. Monolog spontaniczny to opowieść autobiograficzna lub rozbudowany monolog na temat zaproponowany informatorowi. Jest to rozmowa zawodowa i codzienna (osoby biorące udział w badaniu opowiadają o swoim zawodzie, dzielą się wrażeniami z dzieciństwa, a także informują o miejscu urodzenia i wykształce-

niu). Łączny czas trwania materiału dźwiękowego wyniósł 180 minut.

Prezentacja głównego materiału. W niniejszym opracowaniu rozważano problematykę badania terytorialnej zmienności wymowy brytyjskiej, a także historyczne, geograficzne i społeczne czynniki, pod wpływem których kształtowały się współczesne typy wymowy w regionach Wielkiej Brytanii.

W oparciu o fakt, że cechy wymowy dowolnego dialektu są określone ścisłymi prawami historycznymi i społecznymi, zbadano historię powstawania i rozwoju dialektów brytyjskich.

Terytorium Wysp Brytyjskich charakteryzuje się wyjątkową sytuacją językową, która daje możliwość badania zmienności dialektalnej języka angielskiego. W Wielkiej Brytanii dialekty są z reguły terytorialnie zamkniętymi odmianami języka, które przeciwstawiają się standaryzowanemu językowi literackiemu i ograniczają się do sfery mowy wernakularnej. Dialekty powstają w obecności barier geograficznych (góry, rzeki, lasy, bagna itp.) oraz barier społecznych w systemie komunikacyjnym: im wyższa bariera, tym większe różnice. Brytyjski językoznawca D. Crystal definiuje dialekt jako „wariant języka, który różni się od innych wariantów pewnym zestawem słów i struktur gramatycznych na poziomie regionalnym i społecznym”.

Pomimo postępującej urbanizacji kraju i rosnących możliwości rozpowszechniania normy języka literackiego za pośrednictwem środków masowego przekazu, dialekty terytorialne pozostają żywotne. Ale są one coraz bardziej spychane w sferę życia na wsi i stają się środkiem komunikacji przede wszystkim dla mieszkańców wsi, to znaczy następuje socjologizacja gwary terytorialnej (obsługującej pewnej grupie ludności). Ostatnio w mowie ludności miejskiej Wielkiej Brytanii zaobserwowano jedynie pewne cechy dialektalne w postaci wariantów wymowy.

Innym trendem we współczesnym stanie dialektów jest zacieranie się granic między dialektami, konwergencja i mieszanie cech dialektowych. Wynikiem wzajemnego oddziaływania normy i dialektów, odzwierciedlających stan większości współczesnych systemów językowych, był brak czystych dialektów na Wyspach Brytyjskich i zmiana normy, która w wyniku wzrostu poziomu wykształcenia ludności, ogólnej demokratyzacji społeczeństwa i umocnienia normy poprzez media, istnieje w społeczeństwie w postaci licznych odmian, które przyswoiły sobie cechy gwary do w różnym stopniu.

Główna metoda tradycyjnej dialektologii, polegająca na badaniu mowy ludności wiejskiej – pierwotnych mówców dialektów – nie daje już obiektywnego obrazu współczesnego stanu dialektów. Ponadto lud-

ność wiejska we współczesnych krajach uprzemysłowionych stanowi mniejszość (w Wielkiej Brytanii według danych z 1995 r. 80% ludności mieszka w miastach). O ile początkowo uwaga specjalistów była skupiona na badaniu lokalnych, głównie wiejskich dialektów, które rozpatrywane były w płaszczyźnie historyczno-geograficznej, to coraz więcej badań poświęca się społecznemu zróżnicowaniu dialektów angielskich, głównie miejskich, w których najwyraźniej wyrażają się procesy zmian fonologicznych.

Do niedawna jedynie norma RP (Received Pronunciation) była wyczerpująco opisana w języku angielskim w funkcjach: komunikacyjnej, modalno-emocjonalnej, fonostylistycznej i rytmotwórczej. Jednocześnie angielscy socjolingwiści (Trudgill, 2011, 2016; Wells, 1982) oceniają sytuację na Wyspach Brytyjskich w następujący sposób: tylko 3% – 5% populacji posiada normę ortoepiczną, przy mniej rygorystycznych wymaganiach – 10% ludności. Norma ortoepiczna zatem w realnej rzeczywistości mowy funkcjonuje na tle różnych terytorialnych i społecznych typów wymowy, w tym takich regionalnych standardów jak szkocki, północny i irlandzki, którymi posługują się ludzie wykształceni.

Należy dodać, że zachodzące obecnie w społeczeństwie procesy socjalizacji dialektów terytorialnych i grup demograficznych dają powód do mówienia nie o regionalnych czy społecznych typach wymowy, ale o społeczno-terytorialnych typach wymowy, w których według T.I. Szewczenko, cechy wymowy każdej osoby pojawiają się w wyniku złożonej interakcji czynników zmienności terytorialnej, stratyfikacyjnej i sytuacyjnej (Шевченко, 1990; 2015).

Tak więc współczesna sytuacja językowa na Wyspach Brytyjskich charakteryzuje się kontrastem pomiędzy z jednej strony wysoce prestiżową ortoepiczną normą wymowy, która nie jest terytorialnie powiązana z żadnym regionem (tylko historycznie – z południowym wschodem), a która spełnia najważniejsze funkcje społeczne, a z drugiej strony złożone systemy społeczno-terytorialnych typów wymowy, w tym standardy regionalne, takie jak szkocki, północny i irlandzki, które mają ograniczone funkcje społeczno-komunikacyjne.

Reakcje emocjonalne i wartościujące na akcent terytorialny w mowie mówiącego zarówno przez rodzimych anglojęzycznych, jak i tych, którzy go studiują, są niejednoznaczne: akcent może być odbierany zarówno pozytywnie, jak i negatywnie (Вишневецкая, 1989: 113). Jednak we współczesnym społeczeństwie angielskim dialekty regionalne mają niską wartość społeczną, a wielu użytkowników dialektów stara się pozbyć akcentu, którego obecność w mowie może wpływać na skuteczność ich mowy

i komunikację zawodową. Zatem typ wymowy jest wskaźnikiem zróżnicowania klasowo-grupowego społeczeństwa.

Należy zauważyć, że jedność wyników i obiektywną opinię o każdym zjawisku prozodyjskim można osiągnąć stosując jedną metodologię badawczą. Większość utworów angielskich wykonywana jest metodą analizy słuchowej, w której złożona percepcja melodii jest w całości przypisana działaniu wysokości. Badacze (Бабушкина, 2000; Багмут, Бровченко, 1994; Бровченко, Волошин, 1984: 15; Ганыкина, 1992; Ганыкина, 2000: 25; Ганыкина, Шевченко, 1988: 134; Пальченко, 2002; Скопинцева, 1995) łączą metody analizy słuchowej z analizą instrumentalną (intonograficzną lub spektralną), dzięki czemu cechy postrzeganej intonacji są rozpatrywane z punktu widzenia ich natury fonetycznej. Charakterystyczne jest podejście systemowe, w którym intonację definiuje się jako jedność składników melodycznych, dynamicznych i czasowych, z których każdy z kolei reprezentuje formację systemową.

Analiza audytowa, będąca jednym z etapów kompleksowej analizy, składa się z trzech etapów, na każdym z których poszczególne zadania były rozwiązywane przez grupy audytorów.

Analiza słuchowa próbek czytania i mowy spontanicznej w realizacjach mówców z różnych obszarów językowych Wielkiej Brytanii sugeruje, że terytorialne typy wymowy brytyjskiej kontrastują ze sobą w większości rozważanych cech prozodycznych. Dalsze badania prozodii typów regionalnych, przeprowadzone za pomocą analizy instrumentalnej, pozwoliły na dokładniejsze określenie prozodycznych parametrów identyfikacji mowy Brytyjczyków zamieszkujących w regionach gwarowych kraju.

Dane uzyskane podczas **analizy elektroakustycznej** pozwalają prześledzić różnice w częstotliwości, dynamice i charakterystyce czasowej w występach spikerów z 6 grup regionalnych północnej i południowej Anglii, Midlandu, Szkocji, Irlandii i Walii w dwóch rodzajach aktywności mowy: czytanie i spontaniczny monolog. Poza grupami regionalnymi powyższe cechy uwzględniono również w grupach społeczno-demograficznych, których rozkład oparto na cechach społeczno-wiekowych informatorów, a także ich przynależności do określonej płci. Podstawą analizy porównawczej były średnie wskaźniki grupowe.

Przeprowadzone eksperymentalne badanie fonetyczne zmienności prozodii sześciu terytorialnych typów wymowy brytyjskiej północnej i południowej Anglii, Midlandu, Szkocji, Irlandii i Walii pozwala stwierdzić, że prozodia mowy angielskiej jest wskaźnikiem przynależności terytorialnej mówcy,

a melodyczne, dynamiczne i czasowe komponenty prozodii służą jako środki do regionalnego rozpoznawania mowy. Jednocześnie stopień wyrazistości cech regionalnych jest różny w zależności od cech społeczno-demograficznych mówcy i rodzaju aktywności mowy.

Analiza zasięgu częstotliwości tonu podstawowego (CTP) ujawniła następujące cechy: **1) w grupach regionalnych.** W czytaniu przedstawiciele południa Anglii i Walii wykazują najszerszy zakres CTP w męskich grupach regionalnych, a następnie Irlandia i Szkocja. W grupach Midlandu i Północnej Anglii występuje zawężenie zakresu cech mowy. Jednocześnie najwęższy zasięg odnotowano w północnej grupie regionów. Regionalne grupy kobiet w czytaniu wykazują szerszy zakres CTP niż grupy męskie (rys. 1). W spontanicznej mowie monologowej mężczyźni z Walijskiej Grupy Terytorialnej wykazują najszerszy zakres głosu, a zaraz za nimi plasują się mężczyźni z południa Anglii. Zakres głosowania przedstawicieli północnej Anglii i Szkocji jest najwęższy w porównaniu z innymi grupami terytorialnymi. Wskaźniki zasięgu transmisji CTP spikerów w Irlandii i Midlandu zajmują wartości pośrednie. W mowie monologowej zakres głosu grup kobiecych jest szerszy niż podczas czytania. Najszerszy zakres odnotowano wśród przedstawicieli Walii i południowej Anglii, najwęższy – wśród przedstawicieli północnej Anglii i Irlandii. Inne grupy nie przedstawiają kontrastujących danych;

2) w grupach męskich i żeńskich. Kobiety mają szerszy zakres głosu w prawie wszystkich regionach Wielkiej Brytanii. Ogólnie rzecz biorąc, mężczyźni i kobiety mają większą zmienność zakresu w zależności od rodzaju czynności mowy: w mowie spontanicznej zakres jest znacznie szerszy niż w czytaniu;

3) w grupach wiekowych. Wskaźniki CTP różnią się w zależności od cech wieku informatorów i rodzaju aktywności mowy. W czytaniu wyniki CTP

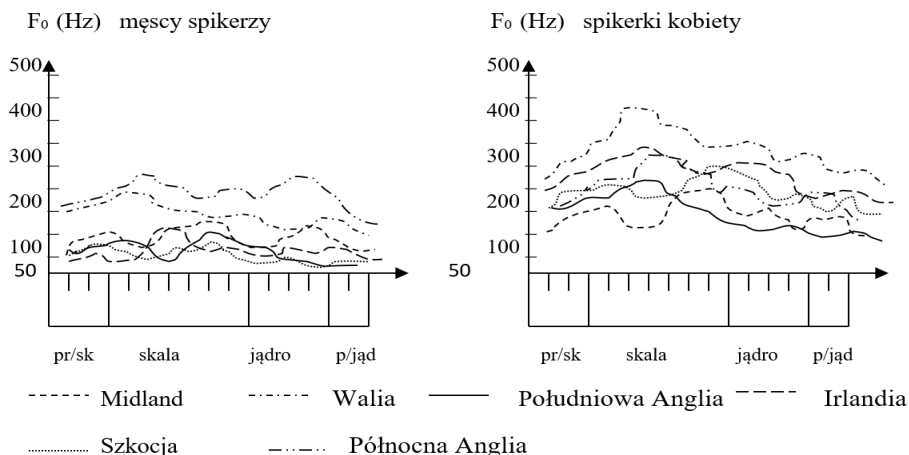
dla różnych grup wiekowych spikerów pokazują, że zakres głosów męskich ma tendencję do poszerzania się wraz z wiekiem. W mowie spontanicznej występuje tendencja do zwiększania zasięgu głosu wraz z wiekiem, jednak największą wartość zasięgu głosu wykazują mężczyźni w wieku 40-49 lat oraz młodzież i przedstawiciele najstarszych grupa wiekowa wykazuje prawie ten sam zakres;

4) w grupach społecznych. W grupach społecznych widoczna jest wyraźna tendencja do poszerzania zakresu głosu wraz ze wzrostem statusu społecznego mówiącego.

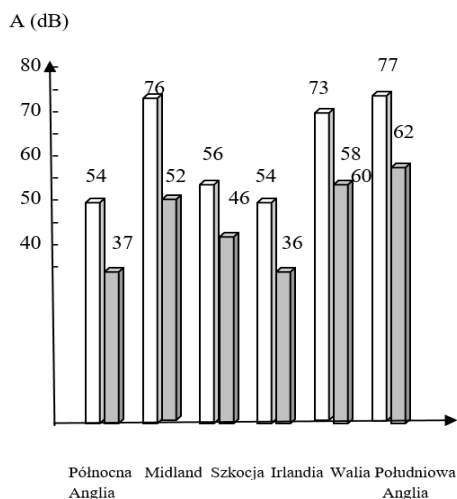
Charakterystyka dynamiczna: 1) w grupach regionalnych. Maksymalne wskaźniki szczytowej intensywności czytania wśród mężczyzn obserwuje się w grupach regionalnych Midland i Southern (rys. 2). Grupa spikerów ze Szkocji wykazała najniższą wartość intensywności szczytowej. W grupach regionalnych kobiet najwyższy wskaźnik odnotowano wśród spikerek z grupy regionalnej Walii, najniższy – w grupie Irlandii. W mowie spontanicznej u mężczyzn maksymalny wskaźnik intensywności szczytowej odnotowano w grupie południowej regionu, minimalny – w grupie Irlandii. Wśród kobiet maksymalny wskaźnik odnotowano w grupie południowej, minimalny – w grupie północnej. Pozostałe dane są wartościami pośrednimi;

2) w grupach męskich i żeńskich. Wskaźniki średnich arytmetycznych wartości szczytowych natężenia w grupach męskich przeważają nad odpowiadającymi im wskaźnikami grup żeńskich w obu typach aktywności mowy, co jest spowodowane różnicami w stylu artykulacji męskiej i żeńskiej. W mowie spontanicznej średnie arytmetyczne wartości szczytowej intensywności są niższe niż w czytaniu;

3) w grupach wiekowych. Wyniki analizy elektroakustycznej pozwalają wnioskować o wpływie czynnika

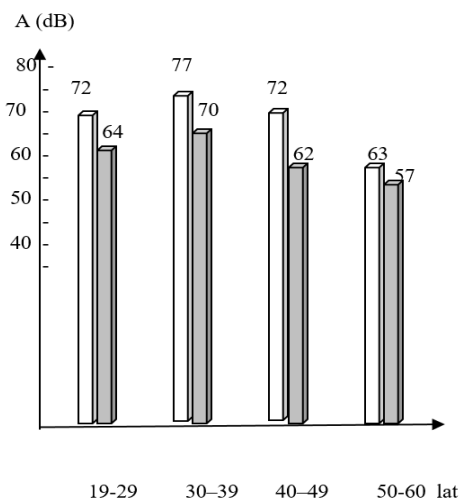

Rys. 1. Modele konturów tonalnych różnych terytorialnych typów wymowy.

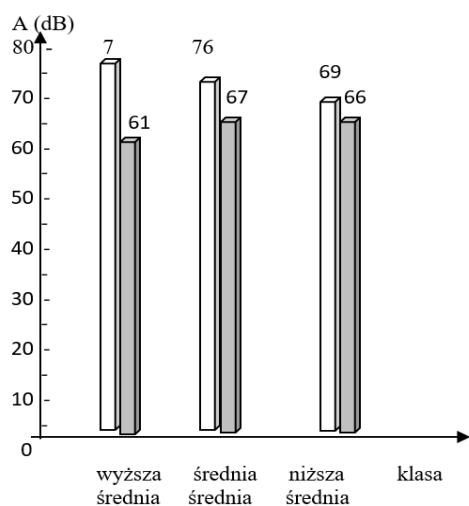
☐ - mężczyźni

Rys. 2. Średnie arytmetyczne wartości intensywności szczytowej w grupach regionalnych

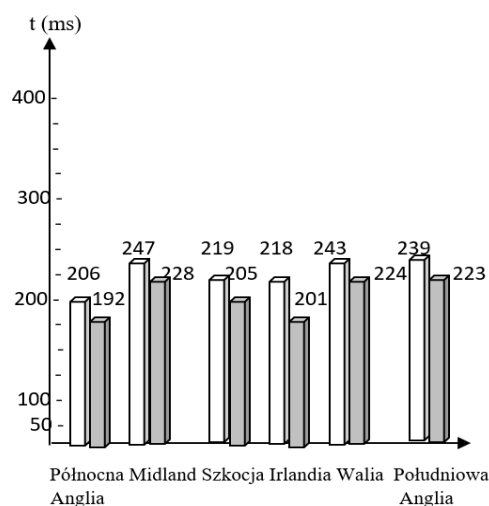
☐ - kobiety

Rys. 3. Średnie arytmetyczne wartości intensywności szczytowej w grupach wiekowych

☐ - mężczyźni

Rys. 4. Średnie arytmetyczne wartości w grupach społecznych

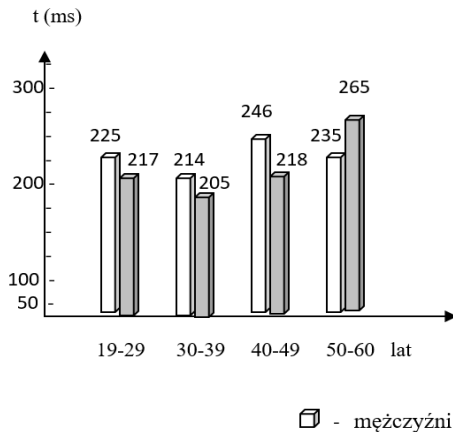
☐ - kobiety

Rys. 5. Długość do połowy sylaby w grupach regionalnych

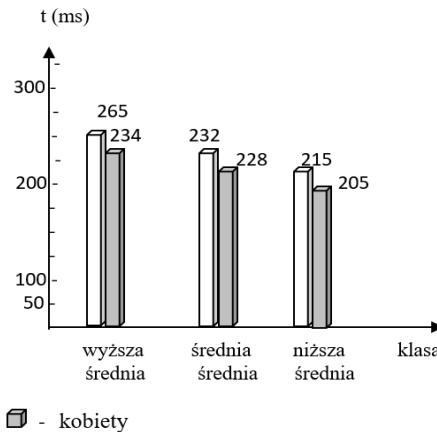
wieku na charakter realizacji intensywności w różnych rodzajach aktywności mowy. W czytaniu zauważono tendencję do zmniejszania wskaźnika intensywności szczytowej wraz ze wzrostem cech wieku mówiącego; w mowie spontanicznej najbardziej wyrównane wskaźniki natężenia odnotowano wśród spikerów w średnim wieku, natomiast młodzież i starsza grupa wiekowa wykazywały podobieństwo cech wymowy (rys. 3);

4) w grupach społecznych. W czytaniu mężczyźni wykazują dość równe wskaźniki szczytowej

intensywności we wszystkich rozważanych przez nas grupach społecznych, podczas gdy mowa kobiet charakteryzuje się kontrastem cech w grupach informatorów wyższej średniej i niższej klasy średniej, w których wzrost intensywności był odnotowane wraz ze wzrostem statusu społecznego. W mowie spontanicznej tendencja do zwiększania szczytowej intensywności równoległe ze wzrostem wskaźników statusu jest obserwowana w grupach męskich, podczas gdy odwrotny wynik odnotowano u spikerów (rys. 4).

Rys. 6. Długość do połowy sylaby w grupach wiekowych

Rys. 7. Długość do połowy sylaby w grupach społecznych

Tempo jest jednym z najważniejszych czynników determinujących jakość percepcji i rozumienia mowy. Biorąc pod uwagę fakt, że średnia długość sylaby (ŚDS) jest jednym z akustycznych korelatów tempa, rozważmy zmienność tej prozodycznej cechy.

1) w grupach regionalnych. W czytaniu w męskich grupach regionalnych najmniejsza wartość ŚDS występuje wśród spikerów w północnej Anglii, największa wśród spikerów z Midlandu, Walii i Irlandii (rys. 5). Inne grupy tworzą wartości pośrednie: południowa Anglia i Szkocja. W grupach kobiet najniższą wartość ŚDS odnotowano wśród spikerów z północnej Anglii i Szkocji, najwyższą wśród spikerów z Midlandu i Walii.

W mowie spontanicznej odnotowano zbieg okoliczności w charakterze rozkładu wskaźnika ŚDS w męskich i żeńskich grupach regionalnych, w których minimalną wartość tej cechy odnotowano dla spikerów z Irlandii i północnej Anglii, a maksymalną dla spikerów z południa Anglii, a następnie spikerów z Walii i Midlandu. Wskaźniki dla innych grup nie są wartościami kontrastującymi. Ogólnie rzecz biorąc, tempo spontanicznej mowy jest szybsze niż tempo czytania identycznego tekstu;

2) w grupach męskich i żeńskich. Dane pokazują, że w rozważanych przez nas rodzajach aktywności mowy wskaźnik mówienia kobiet jest nieco wyższy niż mężczyzn. Tempo spontanicznej mowy jest szybsze w większości implementacji w porównaniu z czytaniem;

3) w grupach wiekowych. Porównanie uzyskanych danych według grup wiekowych wskazuje na konsekwentne zwalnianie tempa wraz ze wzrostem kategorii wiekowej mówiącego (rys. 6);

4) w grupach społecznych. Analiza czasowych cech mowy w grupach społecznych wykazała wzrost

wskaźnika średniej długości sylab, a tym samym spowolnienie tempa mowy wraz ze wzrostem statusu społecznego informatorów (rys. 7).

Wnioski. 1. Intonacja jawi się jako wieloskładnikowa formacja systemowa, która zachowuje różne cechy swojej ewolucji w różnych społeczno-terytorialnych typach wymowy w wyniku interakcji ludowo-mowy i społeczno-kulturowych tradycji w języku angielskim. Społeczne i regionalne w charakterystyce poszczególnych grup mówców załamują się w intonacji w złożony, zapośredniczony sposób, pozostając w stałej dialektycznej jedności. W ten sposób kontur intonacyjny, w całości kształcie swych cech melodycznych, czasowych i dynamicznych, reprezentuje kategorię uwarunkowaną społeczno-kulturowo, terytorialnie i historycznie.

Ponadsegmentowy poziom terytorialnych typów wymowy jest stabilnym wskaźnikiem językowym, na podstawie którego można po pierwsze stworzyć wyobrażenie o współczesnym obrazie różnorodności językowo-geograficznej obszaru, a po drugie prześledzić kierunek i cechy różnic fonetycznych obserwowanych we współczesnym stanie języka.

Przeprowadzony eksperyment dowodzi, że w celu obiektywnego odzwierciedlenia współczesnego zróżnicowania intonacji języka angielskiego na Wyspach Brytyjskich konieczne jest uwzględnienie wpływu czynników historycznych i geograficznych na intonację mówców tego regionu oraz uwzględnienie czynników społecznej i sytuacyjnej zmienności mowy.

2. Dane z przeprowadzonej analizy elektroakustycznej przy użyciu programu komputerowego pozwalają na opisanie cech wymowy typów regionalnych północnej Anglii, Midlandu, Szkocji, Irlandii, Walii i południowej Anglii na podstawie badań melodycznych, dynamicznych i czasowych cech mowy.

Zróznicowany i pełny obraz regionu można uzyskać tylko poprzez uwzględnienie zgodności wszystkich charakterystycznych parametrów nadawania dźwięku. Na podstawie zmienności uzyskanych wskaźników w tym badaniu ustala się zestaw znaków, który jest diagnozowany dla każdego regionu.

Północna Anglia:

1) w czytaniu: najwęższy zakres CTP; najbardziej wyrównany, płynny charakter zmian melodycznych; podobieństwo wznoszącego i opadającego ruchu tonu wzdłuż stromości; średni poziom intensywności; wąski zakres intensywności; silny początkowy poziom intensywności; średnie tempo mowy;

2) w mowie spontanicznej: zawężony zakres melodyczny; kontur melodyczny z równie wyróżnionym początkiem i końcem; średni poziom intensywności; silny kontur początkowej intensywności; średnie tempo mowy.

Midland:

1) w czytaniu: średni zakres CTP; średnia zmienność ruchu CTP, średnia stromość ruchu zmiany konturu melodycznego; małoźmienny charakter ruchu CTP w konturze; średni poziom intensywności; średni zakres intensywności; silny kontur początkowej intensywności; średnie tempo mowy;

2) w mowie spontanicznej: średni zakres melodyczny; kontur melodyczny z równie wyróżniającym się końcem i początkiem; średni poziom intensywności; silny kontur początkowej intensywności; szybkie tempo mowy.

Szkocja:

1) w czytaniu: zawężony zakres CTP; bardziej wyrównany i wygładzony charakter zmian melodycznych CTP; większa częstotliwość używania łusek falopodobnych; średni zakres intensywności; silny kontur początkowej intensywności; średnie tempo mowy;

2) w mowie spontanicznej: średni zakres melodyczny; mocny początkowy kontur melodyczny; średni poziom intensywności; ekstremalny poziom intensywności; szybkie tempo mowy.

Irlandia:

1) w czytaniu: bardzo wąski zakres CTP; mała zmienność konfiguracji melodycznych; podobieństwo wznoszącego i opadającego ruchu tonu wzdłuż stromości; mocny początkowy kontur melodyczny; ogólna gładkość konturu melodycznego z przewagą monotonii; szybkie tempo mowy;

2) w mowie spontanicznej: zawężony zakres melodyczny; mocny początkowy kontur melodyczny; średni poziom intensywności; ekstremalny poziom intensywności; szybkie tempo mowy.

Walia:

1) w czytaniu: szeroki zakres CTP ze względu na duże wzniesienie początkowej części konturu; przewaga ruchu wznoszącego CTP nad opadającym w wyniku początkowego wzrostu konturu melodycznego; połączenie użycia stopniowo opadającego i bardziej falowego ruchu CTP; wolne tempo mowy;

2) w mowie spontanicznej: szeroki zakres melodyczny; mocny początkowy kontur melodyczny; rozszerzony poziom intensywności; silny kontur o skończonej intensywności; wolne tempo mowy.

Południowa Anglia:

1) w czytaniu: szeroki zakres CTP; znaczne cięcie konturu melodycznego; kontur melodyczny z mocnym zakończeniem; użycie monotonii w konturze melodycznym; silny kontur początkowej intensywności; szybkie tempo mowy;

2) w mowie spontanicznej: szeroki zakres melodyczny; kontur melodyczny z mocnym zakończeniem; rozszerzony zakres intensywności; silny kontur o skończonej intensywności; szybkie tempo mowy.

3. Ustalono, że zakres CTP, intensywność i tempo mówcy mogą służyć jako środek społeczno-grupowej identyfikacji mówcy, tj. są wskaźnikami zjawisk społecznych, pozostając w bezpośredniej korelacji ze wskaźnikami statusu społecznego, wiek, płeć i poziom wykształcenia. Eksperyment potwierdził rolę zasięgu jako cechy społeczno-kulturowej, a wraz ze wzrostem statusu społecznego i wieku spikerów zaobserwowano wzrost wskaźnika zasięgu CTP.

4. Składnik czasowy prozodii wymowy brytyjskiej jest informacyjnym wskaźnikiem mowy regionalnej i wskaźnikiem zmian w planie społecznym: wraz ze wzrostem wieku i statusu mówcy tempo zwalnia.

5. Specyfika brytyjskiej prozodii przejawia się również w aspekcie płci: brytyjscy mężczyźni są gorsi od kobiet pod względem szerokości głosu.

6. Opozycja czytania i spontanicznej mowy ujawniła, że spontaniczny monolog wykazywał większy stopień manifestacji terytorialnych cech planu prozodycznego w mowie mówców o różnych regionalnych typach wymowy niż odnotowano w czytaniu.

7. Czynniki społeczne pionu, czyli planu stratyfikacji, mogą w sposób zdecydowany przesłonić, zmniejszyć stopień wyrazistości lub całkowicie zneutralizować wszelkie tendencje planu historyczno-geograficznego. Losowy dobór informatorów ogranicza możliwość kategorię osądzania reprezentatywności wszystkich grup ludności na tak dużym obszarze, jak sześć regionów Wielkiej Brytanii. Jednocześnie nasze dane dotyczące statusu społecznego informatorów wyraźnie wskazują, że w stopniu wpływu na prozodię przeważają czynniki społeczne w porównaniu z czynnikami terytorialnymi.

WYKAZ LITERATURY I INNYCH ŹRÓDEŁ

1. Ахманова О.С., Г. Б. Микаэлян Современные синтаксические теории. Либроком. 2013. 168 с.
2. Бабушкина Е.А. Территориальная вариативность просодии английской речи в США (экспериментально-фонетическое исследование речевого континуума по оси север – юг): Автореф. дисс. канд. филол. наук: 10.02.04. М., 2000. 19 с.
3. Багмут А.І., Бровченко Т.А., Борисюк І.В., Олійник Г.П. Інтонаційна виразність звукового мовлення засобів масової інформації. Київ: Наукова думка, 1994. 190 с.
4. Бондалетов В.Д. Социальная лингвистика. М.: Просвещение, 1987. 159 с.
5. Бровченко Т.А. О просодике коммуникативных единиц монологической речи. *Интонация*. К.: Вища школа, 1978. 130 с.
6. Бровченко Т.А., Волошин В.Г. Обобщенный интонационный контур как форма изображения речевого сигнала. *Тезисы докладов на Всесоюзной школе-семинаре АРСО – 13 (г. Новосибирск, 23-28 июля 1984 г.)*. Новосибирск, 1984. С. 15 – 17.
7. Бровченко Т.А., Волошин В.Г. Методические указания по математической обработке и анализу результатов фонетического эксперимента. Одесса: ОГУ, 1986. 48 с.
8. Бродович О.И. Диалектная вариативность английского языка: аспекты теории. Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1988. 194 с.
9. Вишневецкая Г.М. Восприятие спонтанной иноязычной речи в условиях интерференции. *Сб. научн. трудов МГПИИЯ им. М. Тареза*. М., 1989. Вып. 332. С. 113 – 119.
10. Гак В.Г. Язык как форма самовыражения народа. *Язык как средство трансляции культуры*. М., 2000. С. 54 – 56.
11. Ганыкина М.В. Развитие интонационной нормы английского языка (экспериментально-фонетическое исследование на материале южно-английского произношения): Автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. М.: МГЛУ, 1992. 18 с.
12. Ганыкина М.В. Социальная вариативность мелодических и темпоральных характеристик спонтанно – монологической речи в русском и английском языках. *Звучащая речь: теория и практика*. М.: МГЛУ, 2000. Вып. 453. С. 25.
13. Ганыкина М.В., Шевченко Т.И. Возрастные этапы становления интонационной нормы южно-английского произношения. *Сб. научн. трудов МГПИИЯ им. М. Тареза*. М., 1988. Вып. 321. С. 132 – 140.
14. Григораш В. С. Вариативність динамічних характеристик у мовленні носіїв йоркширського діалекту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету (серія Філологія)*. 2018. № 1 (39). С. 29 – 33.
15. Григораш В. С. Мелодійні та темпоральні особливості мовлення представників різних професійних груп йоркширського діалекту. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки (мовознавство)»*. Кіровоград: РВВ КДПУ імені В. В. Винниченка, 2014. № 130. С. 402 – 408.
16. Гухман М.М. Воздействие диалектных ареалов и развитие наддиалектных форм в донациональный период / Отв. ред. В.Н. Ярцева. М., 1972. 104 с.
17. Диалект, акцент, просодия / Сост. Г.М. Скуланова, Т.И. Шевченко. М., 1999. 47 с.
18. Маковский М.М. Английская диалектология. Современные английские территориальные диалекты Великобритании. М.: Высшая школа, 1980. 210 с.
19. Маковский М.М. Английские социальные диалекты (онтология, структура, этимология). М.: Высшая школа, 1982. 135 с.
20. Мечковская Н.Б. Коммуникативная деятельность человека. Функции языка и речи. *Социальная лингвистика*. М.: Аспект-пресс, 1996. С. 7 – 29.
21. Пальченко Н.В. Социокультурный аспект акцентуации в американском варианте английского языка: Автореф. ... канд. филол. наук: 10.02.04. М., 2002. 21 с.
22. Скопинцева Т.С. Территориальная вариативность английской интонации на британских островах (экспериментально-фонетическое исследование на материале девяти территориальных типов британского произношения английского языка): Автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. М.: МГЛУ, 1995. 22 с.
23. Травкина А.Д. Английское региональное произношение: Учебное пособие. Калинин: КГУ, 1986. 60 с.
24. Шахбагова Д.А. Фонетическая система английского языка в диахронии и синхронии (на материале британского, американского, австралийского, канадского вариантов английского языка). М., Фоллис, 1992. 283 с.
25. Швейцер А.Д. Современная социолингвистика. Теория, проблемы, методы. Изд. 4-е. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. 176 с.
26. Шевченко Т.И. Социальная дифференциация английского произношения. М.: Высшая Школа, 1990. 144 с.
27. Шевченко Т.И. Социофонетика. Национальная и социальная идентичность в английском произношении [Текст]. Москва: URSS, 2015. 222 с.
28. Шкурко Т. А. До питання про співвідношення між стандартною мовою та Estuary English у Великій Британії. *Вісник Запорізького національного університету*: [зб. наук. статей]. Запоріжжя, 2005. С. 191 – 195.
29. Abercrombie D. The Accents of Standard English in Scotland. *Work in progress*, 1977. № 10. P. 21 – 33.
30. Brook G.K. English Dialects. London, 1963. 250 p.
31. Brown G., Currie K. Questions of Intonation. London, 1980. 206 p.
32. Catford J.C. The linguistic survey of Scotland. Cambridge University Press, 1980. 218 p.
33. Chambers J.K., Trudgill P. Dialectology. Cambridge, 1998. 201 p.
34. Coupland N. Dialect in Use: Sociolinguistic variation in Cardiff English. Cardiff: University of Wales press, 1988. 175 p.
35. Douglas-Cowie E. Linguistic code – switching in a Northern Irish village: social interaction and social ambition. *Sociolinguistic patterns in British English*. ed. Trudgill P. London: Arnold, 1978. P. 37 – 51.
36. Freeborn D., French P., Langford D. Dialects and Standard English — the past. In: Varieties of English. Studies in English Language. 1993. Palgrave, London. https://doi.org/10.1007/978-1-349-18134-6_2

37. Jarman E., Cruttenden A. Belfast intonation and the myth of the fall. *Journal of the International Phonetic Association*. 1976. № 6. P. 4 – 12.
38. Gimson A.C. An Introduction to the Pronunciation of English. 4th edn. New York, 1989. 364 p.
39. Harris J. English in the North of Ireland. *Language in the British Isles*. ed. by Trudgill P. Cambridge, 1984. 240 p.
40. Hughes A., Trudgill P. English accents and dialects: An introduction to social and regional variants of British English. 3rd edn. London: E. Arnold, 1996. 142 p.
41. Kellett A. Basic Broad Yorkshire: Revisited Edition. Otley: Smith Settle, 1992. 140 p.
42. Knowles G. The nature of phonological variables in Scouse. *Sociolinguistic Patterns in British English*. ed. P. Trudgill. London: E. Arnold, 1978. P. 80 – 90.
43. Murchu M.O. The Irish Language. Dublin, 1985. 176 p.
44. O'Muirthe D. The English Language in Ireland. Dublin, 1978. 150 p.
45. Partridge E. Usage and abuse. A guide to Good English. London: Book Club Associates, 1980. 392 p.
46. Pellowe J., Jones V. On intonation variability in Tynesyde speech. *Sociolinguistic Patterns in British English*. ed. P. Trudgill. London: E. Arnold, 1978. P. 101 – 121.
47. Quirk R. The Teaching of English. *Foundations of Language*. 5 (1). 1969. Pp.149-150
48. Romaine S. Language in society: An introduction to sociolinguistics. Oxford & New York: Oxford University Press, 1994. 235 p.
49. Rosewarne D. Estuary English Enters A New Era. *Modern English Teacher*. Vol. 9. № 3. 2000. P. 15 – 20.
50. Rosewarne D. Estuary English: tomorrow's RP? *English Today* 37, 1994. Vol. 10, No. 1, January. P. 3 – 8.
51. Russ C.V.Y. The geographical and social variation of English and Wales. *English as a world language*. ed. by Baily R. Cambridge, 1984. P. 11 – 55.
52. Thomas A.R. Welsh English. *Language in the British Isles*. ed. by Trudgill P. Cambridge, 1984. 210 p.
53. Trudgill P. Dialect in contact. Oxford: Blackwell, 1986. 174 p.
54. Trudgill P. Introducing language and society. Penguin, 1992. 79 p.
55. Trudgill P. The Lesser-Known Varieties of English. 2010. 312 p.
56. Trudgill P. Sociolinguistic Typology: Social Determinants of Linguistic Complexity Oxford University Press. 2011. 236 p.
57. Trudgill P. *Dialect matters: respecting vernacular language*. Cambridge University Press. 2016. 250 p.
58. Wakelin M.F. English Dialects. An Introduction. London, 1972. 189 p.
59. Wardhaugh R. An Introduction to sociolinguistics. Oxford, 2015. 380 p.
60. Wells J.C. Accents of English. Cambridge: Cambridge University Press, 1982. Vol. 2: The British Isles. 465 p.
61. Williams B. An Acoustic Study of Some Features of Welsh Prosody. *Intonation in Discourse*. ed. C. John-Lewis. London, 1986. P. 35 – 52.

REFERENCES

1. Akhmanova O.S., G. B. Mikaelyan Sovremennyye sintaksicheskiye teorii [Modern syntactic theories]. Librokom. 2013. 168 s. [in Russian]
2. Babushkina Ye.A. Territorial'naya variativnost' prosodii angliyskoy rechi v SSHA (eksperimental'no-foneticheskoye issledovaniye rechevogo kontinuumu po osi sever – yug): avtoref. diss. kand. filol. nauk: 10.02.04. [Territorial variability of the prosody of English speech in the USA (experimental-phonetic study of the speech continuum along the north-south axis): thesis abstract for the degree of candidate of philological sciences: 10.02.04.] M., 2000. 19 s. [in Russian]
3. Bahmut A.I., Brovchenko T.A., Borysyuk I.V., Oliynyk H.P. Intonatsiyna vyraznist' zvukovoho movlennya zasobiv masovoyi informatsiyi [The intonation variety of the sound movement of the mass information]. Kyiv: Naukova dumka, 1994. 190 s. [in Ukrainian]
4. Bondaletov V.D. Sotsial'naya lingvistika [Social Linguistics]. M.: Prosveshcheniye, 1987. 159 s. [in Russian]
5. Brovchenko T.A. O prosodike kommunikativnykh yedynits monologicheskoy rechi. [About prosodic communicative units of monologue speech] *Intonatsiya [Intonation]*. K.: Vishcha shkola, 1978. 130 s. [in Russian]
6. Brovchenko T.A., Voloshin V.G. Obobshchennyy intonatsionnyy kontur kak forma izobrazheniya rechevogo signala [Generalized intonation contour as a form of image of a speech signal]. *Tezisy dokladov na Vsesoyuznoy shkole-seminare ARSO – 13 (g. Novosibirsk, 23-28.07.1984) [Abstracts of reports at the All-Union School-Seminar ARSO – 13 (Novosibirsk, July 23 – 28, 1984)]*. Novosibirsk, 1984. S. 15 – 17. [in Russian]
7. Brovchenko T.A., Voloshin V.G. Metodicheskiye ukazaniya po matematicheskoy obrabotke i analizu rezul'tatov foneticheskogo eksperimenta [Methodical instructions for mathematical processing and analysis of the results of a phonetic experiment]. Odessa: OGU, 1986. 48 s. [in Russian]
8. Brodovich O.I. Dialektnaya variativnost' angliyskogo yazyka: aspekty teorii. [Dialectal variability of the English language: aspects of the theory]. L.: Izd-vo Leningradskogo universiteta, 1988. 194 s. [in Russian]
9. Vishnevskaya G.M. Vospriyatiye spontannoy inoyazychnoy rechi v usloviyakh interferentsii. [Perception of spontaneous foreign speech in the conditions of interference]. *Sb. nauchn. trudov MGPIYA im. M. Toreza [Collection of Scientific Proceedings of Moscow State Pedagogical Institute named after M. Torez]*. M., 1989. Vyp. 332. S. 113 – 119. [in Russian]
10. Gak V.G. Yazyk kak forma samovyrazheniya naroda [Language as a form of self-expression of the people]. *Yazyk kak sredstvo translyatsii kul'tury [Language as a means of transmitting culture]*. M., 2000. S. 54 – 56. [in Russian]
11. Ganykina M.V. Razvitiye intonatsionnoy normy angliyskogo yazyka (eksperimental'no-foneticheskoye issledovaniye na materiale yuzhno-angliyskogo proiznosheniya): Avtoref. diss. ... kand. filol. nauk: 10.02.04. [Development of the intonational norm of the English language (experimental phonetic study on the material of southern English pronunciation): thesis abstract for the degree of candidate of philological sciences: 10.02.04.] M.: MGLU, 1992. 18 s. [in Russian]

12. Ganykina M.V. Sotsial'naya variativnost' melodicheskikh i temporal'nykh kharakteristik spontanno – monologicheskoy rechi v russkom i angliyskom yazykakh. [Social variability of melodic and temporal characteristics of spontaneous monologue speech in Russian and English] *Zvuchashchaya rech': teoriya i praktika*. [Sounding speech: theory and practice]. M.: MGLU, 2000. Vyp. 453. S. 25. [in Russian]
13. Ganykina M.V., Shevchenko T.I. Vozrastnyye etapy stanovleniya intonatsionnoy normy yuzhno-angliyskogo proiznosheniya [Age stages in the formation of the intonational norm of Southern English pronunciation]. *Sb. nauchn. trudov MGPIYA im. M. Toreza* [Collection of Scientific Proceedings of Moscow State Pedagogical Institute named after M. Torez]. M., 1988. Vyp. 321. S. 132 – 140. [in Russian]
14. Hryhorash V. S. Variativnist' dynamichnykh kharakterystyk u movlenni nosiyiv yorkshyrs'koho dialektu. Variation of dynamic characteristics of speech in the Yorkshire dialect. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu (seriya Filolohiya)*. [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University (Philology series)]. 2018. № 1 (39). S. 29 – 33. [in Ukrainian]
15. Hryhorash V. S. Melodiyni ta temporal'ni osoblyvosti movlennya predstavnykiv riznykh profesiynykh hrup yorkshyrs'koho dialektu [Melodic and temporal peculiarities of speech of representatives of different professional groups of the Yorkshire dialect]. *Naukovi zapysky. Seriya «Filolohichni nauky (movoznavstvo)»*. [Proceedings. Series "Philological sciences (linguistics)"]. Kirovohrad: RVV KDPU imeni V.V. Vynnychenka, 2014. № 130. S. 402 – 408. [in Ukrainian]
16. Gukhman M.M. Vozdeystviye dialektnykh arealov i razvitiye naddialektnykh form v donatsional'nyy period [The impact of dialect areas and the development of supra-dialect forms in the pre-national period] / otv. red. V.N. Yartseva. M., 1972. 104 s. [in Russian]
17. Dialekt, aktsent, prosodiya [Dialect, accent, prosody] / sost. G.M. Skulanova, T.I. Shevchenko. M., 1999. 47 s. [in Russian]
18. Makovskiy M.M. Angliyskaya dialektologiya. Sovremennyye angliyskiye territorial'nyye dialekty Velikobritanii [English dialectology. Modern English territorial dialects of Great Britain]. M.: Vysshaya shkola, 1980. 210 s. [in Russian]
19. Makovskiy M.M. Angliyskiye sotsial'nyye dialekty (ontologiya, struktura, etimologiya) [English social dialects (ontology, structure, etymology)]. M.: Vysshaya shkola, 1982. 135 s. [in Russian]
20. Mechkovskaya N.B. Kommunikativnaya deyatel'nost' cheloveka. Funktsii yazyka i rechi [Human communicative activity. Functions of language and speech] *Sotsial'naya lingvistika* [Social Linguistics]. M.: Aspekt-press, 1996. S. 7 – 29. [in Russian]
21. Pal'chenko N.V. Sotsiokul'turnyy aspekt aktsentuatsii v amerikanskom variante angliyskogo yazyka: Avtoref. ... kand. filol. nauk: 10.02.04. [Sociocultural aspect of accentuation in American English: thesis abstract for the degree of candidate of philological sciences: 10.02.04]. M., 2002. 21 s. [in Russian]
22. Skopintseva T.S. Territorial'naya variativnost' angliyskoy intonatsii na britanskikh ostrovakh (eksperimental'no-foneticheskoye issledovaniye na materiale devyati territorial'nykh tipov britanskogo proiznosheniya angliyskogo yazyka): Avtoref diss. ... kand. filol. nauk: 10.02.04. [Territorial variability of English intonation in the British Isles (experimental phonetic study on the material of nine territorial types of British pronunciation of the English language): thesis abstract for the degree of candidate of philological sciences: 10.02.04]. M.: MGLU, 1995. 22 s. [in Russian]
23. Travkina A.D. Angliyskoye regional'noye proiznosheniye: Uchebnoye posobiye. [English Regional Pronunciation: A Study Guide]. Kalinin: KGU, 1986. 60 s. [in Russian]
24. Shakhbagova D.A. Foneticheskaya sistema angliyskogo yazyka v diakhnorii i sinkhnorii (na materiale britanskogo, amerikanskogo, avstraliyskogo, kanadskogo variantov angliyskogo yazyka) [The phonetic system of the English language in diachrony and synchrony (on the material of British, American, Australian, Canadian English)]. M., Follis, 1992. 283 s. [in Russian]
25. Shveytser A.D. Sovremennaya sotsiolingvistika. Teoriya, problemy, metody [Modern sociolinguistics. Theory, problems, methods]. Izd. 4-ye. M.: Knizhnyy dom «LIBROKOM», 2012. 176 s. [in Russian]
26. Shevchenko T.I. Sotsial'naya differentsiatsiya angliyskogo proiznosheniya [Social differentiation of English pronunciation]. M.: Vysshaya Shkola, 1990. 144 s. [in Russian]
27. Shevchenko T.I. Sotsiofonetika. Natsional'naya i sotsial'naya identichnost' v angliyskom proiznoshenii [Sociophonetics. National and social identity in English pronunciation] [Text]. Moskva: URSS, 2015. 222 s. [in Russian]
28. Shkurko T.A. Do pytannya pro spivvidnoshennya mizh standartnoyu movoyu ta Estuary English u Velykiy Brytaniyi [On the question of the relationship between the standard language and Estuary English in Great Britain] *Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu: [zb. nauk. statey]* [Bulletin of Zaporizhzhya National University: [Coll. of scientific articles]]. Zaporizhzhya, 2005. S. 191 – 195. [in Ukrainian]
29. Abercrombie D. The Accents of Standard English in Scotland. *Work in progress*, 1977. № 10. P. 21 – 33.
30. Brook G.K. English Dialects. London, 1963. 250 p.
31. Brown G., Currie K. Questions of Intonation. London, 1980. 206 p.
32. Catford J.C. The linguistic survey of Scotland. Cambridge University Press, 1980. 218 p.
33. Chambers J.K., Trudgill P. Dialectology. Cambridge, 1998. 201 p.
34. Coupland N. Dialect in Use: Sociolinguistic variation in Cardiff English. Cardiff: University of Wales press, 1988. 175 p.
35. Douglas-Cowie E. Linguistic code – switching in a Northern Irish village: social interaction and social ambition. *Sociolinguistic patterns in British English*. ed. Trudgill P. London: Arnold, 1978. P. 37 – 51.
36. Freeborn D., French P., Langford D. Dialects and Standard English — the past. In: Varieties of English. Studies in English Language. 1993. Palgrave, London. https://doi.org/10.1007/978-1-349-18134-6_2
37. Jarman E., Cruttenden A. Belfast intonation and the myth of the fall. *Journal of the International Phonetic Association*. 1976. № 6. P. 4 – 12.

38. Gimson A.C. *An Introduction to the Pronunciation of English*. 4th edn. New York, 1989. 364 p.
39. Harris J. English in the North of Ireland. *Language in the British Isles*. ed. by Trudgill P. Cambridge, 1984. 240 p.
40. Hughes A., Trudgill P. English accents and dialects: An introduction to social and regional variants of British English. 3rd edn. London: E. Arnold, 1996. 142 p.
41. Kellett A. *Basic Broad Yorkshire: Revisited Edition*. Otley: Smith Settle, 1992. 140 p.
42. Knowles G. The nature of phonological variables in Scouse. *Sociolinguistic Patterns in British English*. ed. P. Trudgill. London: E. Arnold, 1978. P. 80 – 90.
43. Murchu M.O. *The Irish Language*. Dublin, 1985. 176 p.
44. O'Muirithe D. *The English Language in Ireland*. Dublin, 1978. 150 p.
45. Partridge E. *Usage and abuse: A guide to Good English*. London: Book Club Associates, 1980. 392 p.
46. Pellowe J., Jones V. On intonation variability in Tynesyde speech. *Sociolinguistic Patterns in British English*. ed. P. Trudgill. London: E. Arnold, 1978. P. 101 – 121.
47. Quirk R. The Teaching of English. *Foundations of Language*. 5 (1). 1969. Pp.149-150
48. Romaine S. *Language in society: An introduction to sociolinguistics*. Oxford & New York: Oxford University Press, 1994. 235 p.
49. Rosewarne D. Estuary English Enters A New Era. *Modern English Teacher*. Vol. 9. № 3. 2000. P. 15 – 20.
50. Rosewarne D. Estuary English: tomorrow's RP? *English Today* 37, 1994. Vol. 10, No. 1, January. P. 3 – 8.
51. Russ C.V.Y. The geographical and social variation of English and Wales. *English as a world language*. ed. by Baily R. Cambridge, 1984. P. 11 – 55.
52. Thomas A.R. Welsh English. *Language in the British Isles*. ed. by Trudgill P. Cambridge, 1984. 210 p.
53. Trudgill P. *Dialect in contact*. Oxford: Blackwell, 1986. 174 p.
54. Trudgill P. *Introducing language and society*. Penguin, 1992. 79 p.
55. Trudgill P. *The Lesser-Known Varieties of English*. 2010. 312 p.
56. Trudgill P. *Sociolinguistic Typology: Social Determinants of Linguistic Complexity* Oxford University Press. 2011. 236 p.
57. Trudgill P. *Dialect matters: respecting vernacular language*. Cambridge University Press. 2016. 250 p.
58. Wakelin M.F. *English Dialects. An Introduction*. London, 1972. 189 p.
59. Wardhaugh R. *An Introduction to sociolinguistics*. Oxford, 2015. 380 p.
60. Wells J.C. *Accents of English*. Cambridge: Cambridge University Press, 1982. Vol. 2: The British Isles. 465 p.
61. Williams B. An Acoustic Study of Some Features of Welsh Prosody. *Intonation in Discourse*. ed. C. John-Lewis. London, 1986. P. 35 – 52.